

Een archeologische begeleiding (protocol 'opgraven') langs de Friesestraatweg, AMK-terreinen 815 en 818 te Groningen (Gr)

K.M. Wojciechowska-Treder

ARC-Rapporten 2011-77

Groningen
2011
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologische begeleiding (protocol 'opgraven') langs de
Friesestraatweg, AMK-terreinen 815 en 818 te Groningen (Gr)

ARC-Rapporten 2011-77
ARC-Projectcode 2011/133

Tekst

K.M. Wojciechowska-Treder

Fotografie

K.M. Wojciechowska-Treder & M.J.M. de Wit

Afbeeldingen

B. Schomaker

Redactie

K. Otten

definitieve versie

Autorisatie — M.J.M. de Wit

Beheer en plaats van documentatie

Archaeological Research & Consultancy

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 2011

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

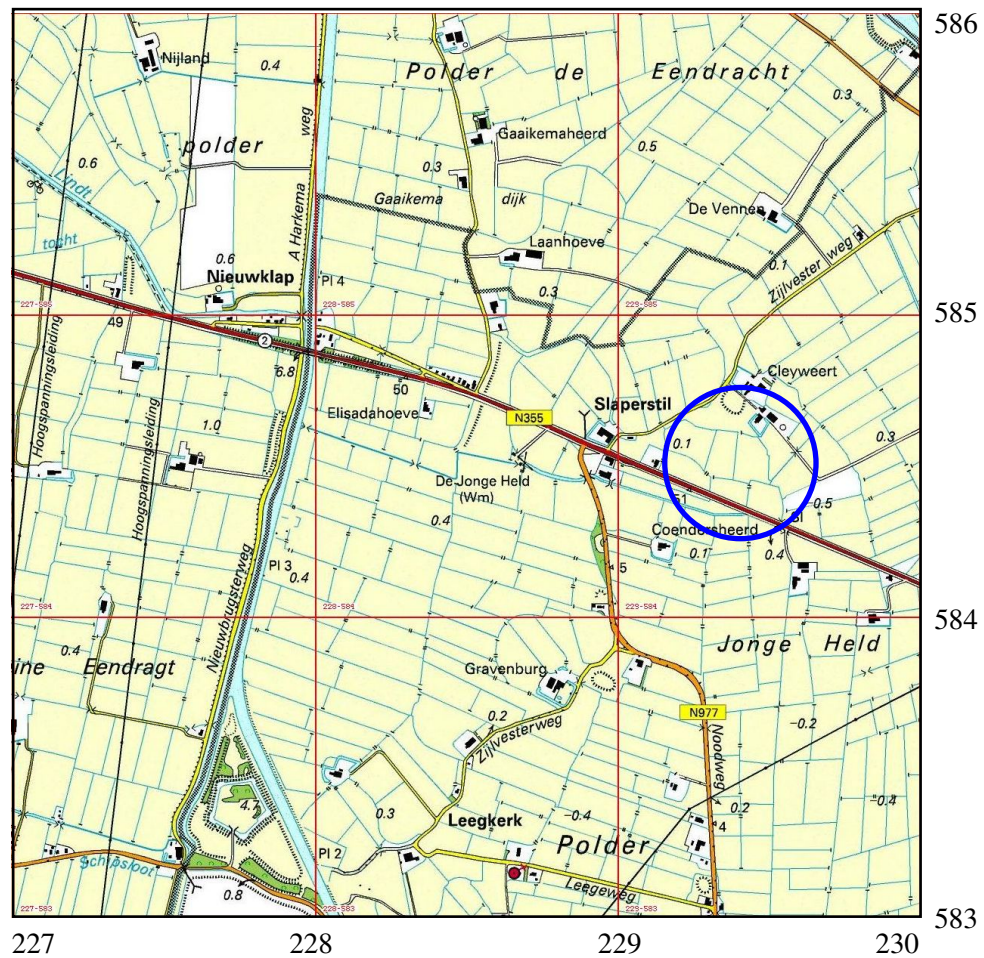
Projectnaam	Friesestraatweg N355
Projectcode	2011/133
CIS-code	46.155
Status	Concept (22 juni 2011)
Projectleider	K.M.Wojciechowska-Treder
Contact	050-3687188 / 06-13768601, k.wojciechowska@arcbv.nl
Opdrachtgever	Provincie Groningen, afdeling Wegenbouw
Contact	Dhr. J.Poel
Bevoegde overheid	Gemeente Groningen, drs. G. Kortekaas
Contact	050-3678230, gert.kortekaas@groningen.nl

Locatiegegevens

Toponiem	N355-Friesestraatweg
Plaats	Groningen
Gemeente	Groningen
Provincie	Groningen
Kaartblad	7C
RD-coördinaten	W: 229.295/584.397 O: 229.370/584.366
Oppervlakte	600 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geomorfologie	Kwelder
Bodem	Klei, grondwatertrap V
Historische situatie	De onderzoekslocatie ligt tussen de twee AMK-terreinen 815 en 818 in (huiswierde Kleiwerd-Zuid). Kleiwerd-Zuid dateert uit de Late Middeleeuwen. Mogelijk is bij de aanleg van de Friesestraatweg (N355) een gedeelte van de wierde afgesneden en vernietigd of deels beschadigd (bovenste laag van het wierdenpakket).
Archeologische verwachting	IJzertijd – Late Middeleeuwen.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving (omcirkeld), voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Provincie Groningen heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologische begeleiding uitgevoerd langs de Friesestraatweg bij AMK-terreinen 815 en 818 te Groningen. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verlegging van het bestaande fietspad aan de zuidkant van de weg. De bestaande sloot langs het fietspad zal worden gedempt en hierover zal het nieuwe fietspad worden aangelegd. De archeologische begeleiding werd uitgevoerd bij de aanleg van een nieuwe sleuf voor kabels en leidingen. De sleuf beslaat ca. 600 m² en ligt parallel aan de Friesestraatweg. De ontgravingsdiepte voor deze sleuf bedraagt ca. 0,9 m –mv. Deze werkzaamheden vonden plaats voor de archeologische huiswierde Kleiwerd-Zuid. Het veldwerk werd uitgevoerd op 11 april 2011 door mw. drs. M. de Wit en mw. drs. K.M. Wojciechowska-Treder (projectleiding). Het archeologische onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).¹

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

Het wierdenlandschap van Groningen behoort tot de oudste cultuurlandschappen van Noordwest-Europa. Reeds in de 5e eeuw v. Chr. was er sprake van bewoning. De bewoners verkozen de vruchtbaarheid van de laaggelegen kwelders boven de veiligheid van de hooggelegen Drentse zandgronden en de Friese Wouden. Zij bouwden hun nederzettingen op de kwelderwallen en andere natuurlijke hoogten in het landschap. Om afdoende beschermd te zijn tegen overstromingen verhoogden de bewoners hun woonplaatsen met zoden van klei en mest. Zo ontstonden de wierden die zo karakteristiek zijn voor het kleilandschap van Groningen.

Het onderzoeksgebied is gelegen aan de zuidkant van de Rijksweg N355 bij AMK-terreinen 815 en 818 (zie afb. 2). Een groot deel van het tracé ligt op een terrein van hoge archeologische waarde. Het plangebied ligt binnen een kweldergebied dat is gevormd in de loop van het Holoceen. De huiswierde Kleiwerd-Zuid dateert uit de Late Middeleeuwen. Direct ten noorden van de N355 ligt nog een huiswierde (AMK-terrein 816) uit de periode IJzertijd – Late Middeleeuwen. Mogelijk is bij de aanleg van de Friesestraatweg (N355) – in de loop van 19e eeuw – een gedeelte van deze wierde afgesneden of deels beschadigd (bovenste laag van het wierdenpakket). Op de kadastrale minuut uit ca. 1830 staat deze weg nog niet aangegeven maar wel op een kaart uit ca. 1850. De bermsloot aan de zuidzijde dateert uit de aanlegfase (Van der Wal & Schuring 2006).

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

1.3 Doel van het onderzoek

Het doel van de archeologische begeleiding is het documenteren en verzamelen van archeologische sporen en resten ter plaatse van de nieuw te graven kabel- en leidingsleuf ter hoogte van het wettelijk beschermde archeologische terrein Kleiwerd-Zuid en het veiligstellen van materiaal op de vindplaatsen. Op deze wijze wordt informatie behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. Hiertoe zijn in het Programma van Eisen (PvE) dat is opgesteld door drs. N. van Malssen en mw. drs. M.J.M. de Wit (ARC bv) de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 *In hoeverre zijn bewoningssporen en -resten in de sleuven zichtbaar?*
- 2 *Wat voor informatie leveren de resten op over datering van deze huiswierde? Hebben we hier te maken met een wierde uit alleen de Late Middeleeuwen of is bij deze wierde sprake van oudere datering, zoals het geval is bij de wierde aan noordkant van N355.*
- 3 *Wat is de relatie tussen de huiswierde met de omgeving? Is hiervan iets waar te nemen in de profielen aan beide uiteinden van het te onderzoeken gebied?*

1.4 Onderzoeksgeschiedenis

In het gebied is in de afgelopen jaren een aantal waarnemingen en opgravingen gedaan. Naar aanleiding van het voornemen een nieuwe sloot/afwatering te graven aan de zuidkant van de Rijksweg N355 tussen Groningen en Zuidhorn, is in 2008 een inventariserend onderzoek verricht door middel van grondboringen en bureau-studie op het traject (Buitenhuis 2008). Bij de boringen 29 – 33 liep het traject door AMK-terreinen 815 en 818 (zie afb. 2). In boring 29 werden enkele indicatoren aangetroffen (een fragment bot en aardewerk). In het traject van boorpunten 10 – 43 bevond zich op een diepte van 40 – 50 cm –mv een duidelijke vegetatiehorizont (Buitenhuis 2008).

Er zijn twee periodes bekend waarin menselijke bewoning in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft plaatsgevonden. Direct ten oosten van het onderzoeksgebied is eind 2006 een onderzoek verricht op het terrein waar tegenwoordig het Reitdiepplein is gelegen (Hielkema & De Wit 2007). Hier zijn, naast enige laat-middeleeuwse sloten, huisresten gevonden uit de periode Midden- tot Late IJzertijd. Uit eerder onderzoek in het westen van de stad Groningen, onder andere bij Paddepoel en het Reitdiepplein, zijn in de klei twee vegetatiehorizonten aangetroffen. De vegetatiehorizonten van Paddepoel dateren uit de IJzertijd en de Vroege Middeleeuwen.

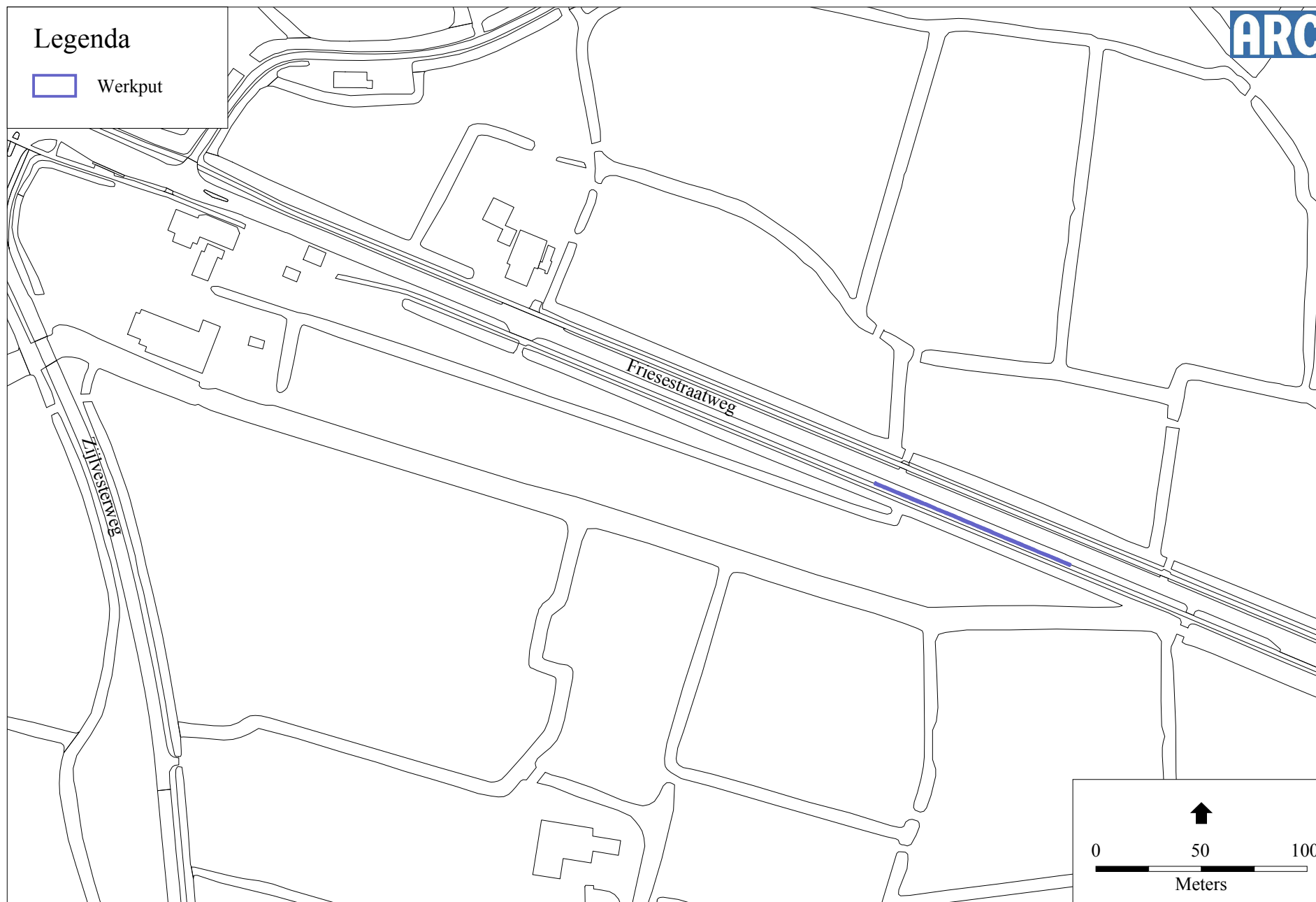
1.5 Werkwijze

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlak van ca. 600 m². Er is een sleuf aangelegd van 100 x 0,6 m met een diepte van ca. 0,9 m (zie afb. 3). Tijdens de graafwerkzaamheden zijn archeologische waarden gedocumenteerd. Deze documentatie bestaat uit een (analoge) tekening van het vlak op schaal 1:100. Daarnaast

Afbeelding 2. Locatie van de boorpunten 1 – 45 langs de Rijksweg 355, AMK-terreinen 815 en 818 te Groningen. Kaart: B.Schomaker.

is in de werkput een aantal profielkolommen getekend, beschreven en gefotografeerd. De profielen zijn getekend op schaal 1:20. Daarnaast is gebruikgemaakt van digitale fotografie en hoogtemetingen t.o.v. NAP. Het onderzoeksgebied is onderzocht in één werkput. Deze werkwijze was voorgeschreven in het Programma van Eisen (PvE) of Plan van Aanpak (PvA) en conform de KNA 3.2. Er is geen vondstmateriaal aangetroffen.

Afbeelding 3. Ligging van werkput. Kaart: B. Schomaker.

2 Resultaten

2.1 Sporen en structuren

Behalve een bruine, zandige bermsloot (spoor 2) en een bruine, grijze kleiige ophogingslaag (spoor 1) zijn in het vlak geen andere sporen aangetroffen (zie afb. 4 en afb. 5). Er is niet genoeg informatie aangetroffen om vast te kunnen stellen of op het onderzoeksgebied een huiswierde aanwezig is. Er zijn twee mogelijkheden: De verwachte huiswierde ligt óf dieper dan de maximale diepte van de sleuf, óf de sleuf ligt tussen de twee huiswieren in. Op basis van het uitgevoerde onderzoek, waarbij geen vondsten zijn gedaan, is het niet mogelijk een duidelijker beeld van de bewoningsgeschiedenis van de onderzoekslocatie te vormen.

2.2 Profielen

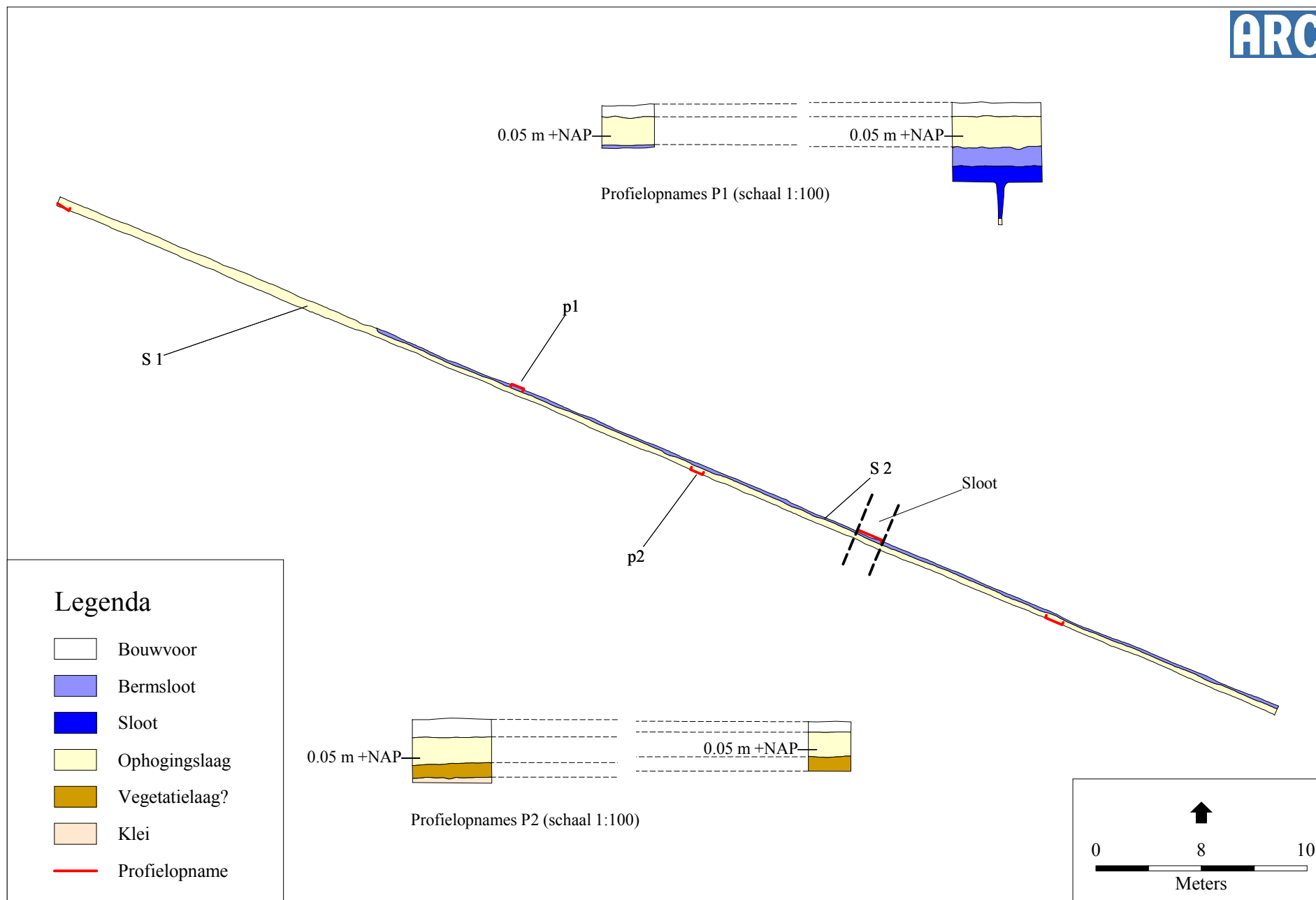
Op een aantal plekken zijn profielopnames gedocumenteerd, met name om de verstoringen of opgebrachte pakketten te laten zien. De kolomopnames van de sleuf reikten tot ruim 0,9 m –mv. Eén kolomopname, van noordprofiel P1 is middels een grondboring gedaan en reikte tot 2,4 m –mv.

In het noordelijk profiel P1 (zie afb. 6) bestond de bodem uit:

- Bouwvoor (spoor 901), 24 cm dik;
- Grijsblauwige ophogingslaag (spoor 902), 60 cm dik;
- Bruine bermsloot (spoor 2), 40 cm dik;
- Blauwgrijzige kleiige slootvulling (spoor 903) op 65,5 – 67,2 cm diepte, 1 m dik, die niet op vlakniveau zichtbaar was (zie afb. 7 en afb. 8);
- Donkerbruine, lichtgrijze kleiige laag met plantenresten (spoor 904), ca. 20 cm dik.

In het zuidelijk profiel P2 (zie afb. 9) bestond de bodem uit:

- Bouwvoor (spoor 901), ca. 20 cm dik;
- Bruingrijze kleiige ophogingslaag (spoor 902), 60 cm dik;
- Grijsblauwe kleiige laag (spoor 903) (waarschijnlijk vegetatielaag), waarin donkere brokken te zien zijn, ca. 24 cm dik;
- Bruine, lichtgrijze kleiige laag met plantenresten (spoor 904), ca. 10 cm dik.

Afbeelding 4. Overzicht van de aangetroffen sporen en de profielopnames in werkput 1. Kaart: B. Schomaker.

Afbeelding 5. Ligging van de bermsloot in het vlak van de werkput (donkerbruine laag aan noordkant). Foto: M. de Wit.

Afbeelding 6. Noordprofiel, middelste kolomopname. Foto: K. Wojciechowska-Treder.

Afbeelding 7. Ligging van de sloot op de kadasterkaart uit 1811 – 1832 (rood omcirkeld).

Afbeelding 8. Ligging van de sloot (rood omcirkeld). Bron: Google Earth.

Afbeelding 9. Zuidprofiel, westelijke kolomopname. Foto: K. Wojciechowska-Treder.

3 Conclusie

Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord:

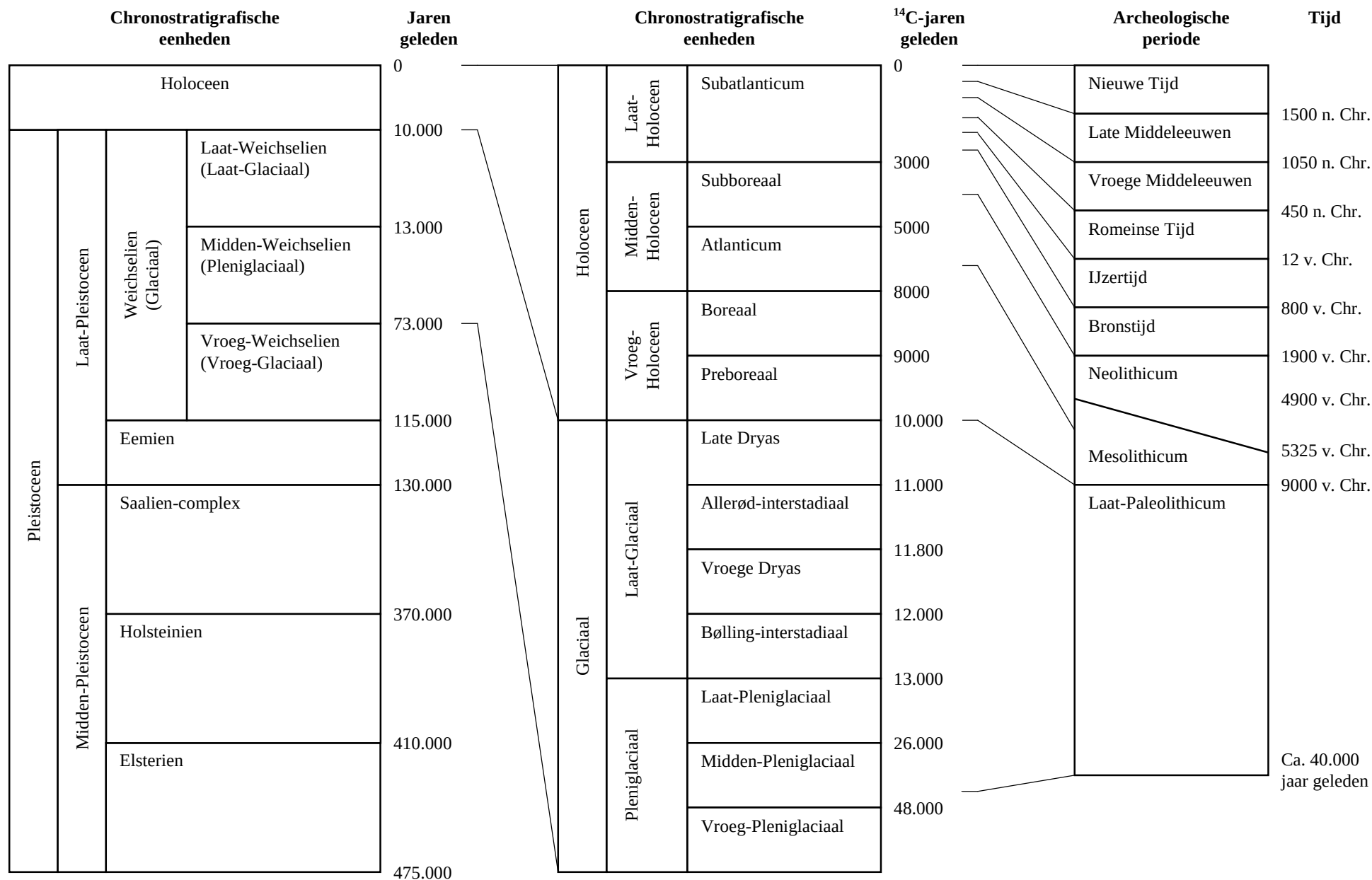
- 1 *In hoeverre zijn bewoningssporen en -resten in de sleuven zichtbaar?*
Op de onderzoekslocatie zijn geen bewoningssporen gevonden. Waarschijnlijk bevinden eventuele archeologische lagen zich dieper. Op basis van het uitgevoerde onderzoek, waarbij geen vondsten zijn gedaan, is het niet mogelijk een duidelijker beeld van de bewoningsgeschiedenis van de onderzoekslocatie te vormen. In het noordelijk profiel P1 bevindt zich onder de bermsloot een blauwgrijze kleiachtige sloot.
- 2 *Wat voor informatie leveren de resten op over de datering van deze huiswierde? Hebben we hier te maken met een wierde uit alleen de Late Middeleeuwen of is bij deze wierde sprake van een oudere datering, zoals het geval is bij de wierde aan de noordkant van de N355.*
Niet van toepassing.
- 3 *Wat is de relatie tussen de huiswierde met de omgeving? Is hiervan iets waar te nemen in de profielen aan beide uiteinden van het te onderzoeken gebied?*
Op een aantal plekken zijn profielopnames gedocumenteerd. In het zuidelijke profiel P2 is onder het ophogingspakket een grijsblauwe kleiige laag (spoor 903) aanwezig waarin donkere brokken te zien zijn. Dit is mogelijk een vegetatielaag. Verder zijn alleen ophogingslagen, een bermsloot en sloot (ouder dan 1811 – 1832) aangetroffen, die samenhangen met de Friesestraatweg. De verwachte huiswierde ligt óf dieper óf de sleuf ligt tussen de twee huiswierden in. Een andere optie is dat de huiswierde deels verstoord is door de aanleg van de Friesestraatweg.

4 Samenvatting

In april 2011 is in opdracht van de Provincie Groningen door ARC bv een archeologische begeleiding uitgevoerd langs de Friesestraatweg bij AMK-terreinen 815 en 818, te Groningen. De reden voor dit onderzoek was de aanleg van een nieuwe sleuf (voor kabels en leidingen), waarbij mogelijk aanwezige archeologische resten konden worden aangetroffen. Er is een sleuf aangelegd, waarin geen archeologische sporen zijn aangetroffen. Tijdens het onderzoek werden alleen een bermsloot en een ophogingpakket aangetroffen, die te maken hebben met de Friesestraatweg. Onder de bermsloot werd in het profiel een grijsblauwe kleiige sloot aangetroffen, ouder dan 1811 – 1832. Deze was niet op het vlak zichtbaar. Er zijn geen vondsten gedaan. In het zuidelijke profiel onder het ophogingpakket ligt een mogelijk vergraven vegetatielaag. Het is mogelijk dat de huiswierde Kleiwerd-Zuid nog dieper gelegen is (onder de bermsloot), of dat de sleuf zich tussen de twee AMK-terreinen in bevindt. Door de beperkingen van het uitgevoerde onderzoek was het niet mogelijk een beter beeld van de bewoningsgeschiedenis van de onderzoekslocatie te krijgen.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Buitenhuis, H., 2008. *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen aan de zuidkant van de rijksweg N355 tussen Groningen en Zuidhorn (Gr.)*. Groningen (ARC-Rapporten 2008-78).
- Hielkema, J.B. & M.J.M. de Wit, 2007. *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven bij het Reitdiepplein te Groningen (Gr.)*. Groningen (ARC-Rapporten 2007-2).
- Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I .L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Wal, S. van der & A. Schuring, 2006. *Landschap inventarisatie Wierdengebied en stadsrandzone Leegkerk - Hoogkerk - Dorkwerd*. Groningen. Landschapsbeheer Groningen.

Bijlage 1. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.